

Бугай М.С., студент 114 групы
заочной формы обучения
Научный руководитель – Алехнович О.М.,
кандидат филологических наук, профессор

**АСАБЛІВАСЦІ СУЧАСНАГА БЫТАВАННЯ КАЗАЧНАЙ
ТРАДЫЦЫІ БЕЛАРУСАЎ (НА ЛІТАРАТУРНЫХ КРЫНІЦАХ,
ПРЫСВЕЧАНЫХ МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ)**

Адным з важных шляхоў творчага пазнання рэчаіснасці з'яўляецца казка. Народныя казкі – найбагацейшы скарб, у іх увасоблены мудрасць, мастацкі талент народа, глыбокі роздум чалавека над жыццём, яго вопыт, назіранні за навакольнымі з'явамі. Казка ўзнаўляе даўно забыты час і падзеі, страчаныя ў памяці народа, своеасаблівы каларыт часу і жыцця. Менавіта праз казку дзеці дакранаюцца да культуры і быту нашых продкаў, атрымліваюць урокі патрыятызму і маралі, пазнаюць свет не толькі розумам, але і сэрцам.

Фальклор адыгрываў і адыгрывае значную ролю ў духоўным жыцці народа, з'яўляецца скарбонкай усіх асноўных каштоўнасцей, аднаўляе сувязь часоў, замацоўвае традыцыі, дапамагае выхаванню дасканалыя ва ўсіх адносінах чалавека. Цудоўная сістэма выхавання дзяцей выкладзена ў адной толькі беларускай прыказцы: «Да пяці год пестуй дзіця як яечка, з сямі – пасі як авечку: тады выйдзе чалавечка». Прынцып «навучаць забаўляючы» вельмі добра рэалізаваны ў фальклорных творах. Казкі выхоўваюць нас і ў дзяцінстве, і на працягу ўсяго жыцця, наводзяць на разважанні, падказваюць чалавеку шлях. Казка усяляе ў чалавека аптымізм, сцвярджае веру ў дабро і розум.

Асноўнай адметнасцю беларускага казачнага фальклору з'яўляецца моцная міфалагічная аснова і захаванне шматлікіх ведаў пра побыт і ўспрыманне людзьмі ранейшых часоў навакольнага свету. Умоўна беларускія казкі можна падзяліць на тры асноўныя групы:

- Казкі пра жывёл
- Чарадзейныя або міфічныя казкі
- Бытавыя казкі, аповяды і анекдоты

Аналізуючы матэрыялы казачнага фальклору Мінскай вобласці, можна сцвярджаць, з аднаго боку, што у іх ёсць агульнае з казачным эпасам найбліжэйшых суседзяў, з другога боку, у іх багата адметных рысаў, дзякуючы чаму ствараецца своеасаблівая суцэльная прастора персанажаў, тэм і сюжэтаў.

Разгледзім асаблівасці сучаснага бытавання казачнай традыцыі на літаратурных крыніцах Мінскай вобласці:

Кніжка «Казка з быллю напалову: легенды, паданні, былічкі і казкі Любаншчыны» знаёміць з разнастайнасцю і глыбінёй казачнай прозы Любаншчыны, дае ўяўленне пра развіццё і змены сюжэтных ліній, персанажаў казак, мовы выканаўцаў. Матэрыялы, прадстаўленыя у кніжцы, збіраліся ў перыяд з 1975 па 2015 год шэрагам даследчыкаў у вёсках Любанскага раёна Мінскай вобласці. У кніжку змешчаны як ужо даўно вядомыя, так і запісаныя апошнім часам творы. Дзякуючы такому падбору факталагічнага матэрыялу на прыкладзе аднаго раёна яскрава прасочваецца традыцыя бытавання і пераемнасці вуснага фальклору, яго змяненні і пераасэнсаванне новымі пакаленнямі. Сяргей Выскварка – фалькларыст, даследчык традыцыйнай культуры Любаншчыны. Нарадзіўся ў вёсцы Пласток Любанскага раёна 11.07.1971 года. Адну з казак Сяргей Выскварка ўзнавіў па ўспамінах дзяцінства ад сваёй бабулі Марылі Баркоўскай (1905 г.н.). Сюжэт казкі не паўтараўся іншымі інфармантамі. У самастойных экспедыцыях па раёне запісаў шэраг казак ад носьбітаў мастацкіх традыцый Любаншчыны.

На народную казачную прозу Любаншчыны ўпершыню звярнула ўвагу Галіна Барташэвіч, якая ў 1975 годзе падчас экспедыцыі Інстытута мастацтвазнаўства этнаграфіі і фальклору НАН РБ запісала шэраг казачных сюжэтаў у вёсках Рачэнь і Закальное. Тагачасныя запісы ўвайшлі ў тамы, прысвечаныя казкам, з серыі «Беларуская народная творчасць» (БНТ): «Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі», «Чарадзейныя казкі», «Казкі ў сучасных запісах».

Шырокае бытаванне вуснай народнай прозы дазволіла арганізаваць у Любані свята народнай казкі «Казкі бабулі Аўдулі», названае ў гонар Аўдоцці Ляўчэні, ад якой была запісана найбольшая колькасць казачных твораў. Па ініцыятыве Сяргея Выскваркі ў раёне прайшло два такія свята (2005, 2009гг.). Звычайна на свята збіраюцца апавядальнікі розных узростаў, ад старэйшага пакалення да самых маленькіх. У створанай сітуацыі расказвання, максімальна набліжанай да нязмушанай аўтэнтычнай камунікацыі, гучаць старажытныя казкі з вуснаў нашчадкаў, проста, без наўмыснай тэатралізацыі і сцэнічнасці, так як гэта адбывалася ва ўсе часы. Сёння рэдка можна назіраць за жывым бытаваннем вуснай народнай прозы, але перыядычна ўзнікаюць прэцэдэнты. Таленавітыя апавядальнікі сустракаюцца і зараз нават у самым малодшым пакаленні.

Тэматыка і сюжэтныя лініі казачнай прозы вельмі разнастайныя. Сустракаюцца класічныя разнавіднасці казак: пра жывёл, чарадзейныя, легендарныя, навэлістычныя і бытавыя казкі. Асобна трэба сказаць пра серыю жартоўных казак з вёскі Баянічы. У іх вяскоўцы смяюцца самі з сябе. Упершыню яны былі надрукаваны ў запісах Аркадзя Чарнышэвіча ў часопісе «Беларусь» у 1967 годзе.

Лідзія Міхайлаўна Цыбульская – унікальны майстар «доўгіх» эпічных казак, якія яна засвоіла традыцыйным вусным шляхам ад сваіх маці і дзядулі. Манера аповеду казак у Лідзіі Міхайлаўны – спакойна-разважлівая, павольная, але інтанацыйна выразная і эмацыйна насычаная. У Л.М.Цыбульскай няма раз і назаўсёды зададзенага канону расказвання

аднаго і таго ж сюжэта. Пры нязменнай фабуле, казка ў яе заўсёды вольна вар'іруецца ў дэталях, дапаўняецца песеннымі ўстаўкамі, этнаграфічнымі замалёўкамі, заўсёды вельмі арганічнымі для кожнага тэксту.

Казкі ў выкананні Лідзіі Міхайлаўны пабудаваны па законах традыцыйнай казкавай архітэктонікі, ім уласціва строгая паслядоўнасць у перадачы сюжэту, уключэнне рытмічна арганізаваных формул, сваеасаблівая распрацоўка мастацкіх дэталей, якія запавольваюць казкавае дзеянне, эпізадуюць сюжэт.

У рэпертуары казачніцы маюцца казкі ўсіх вядомых жанравых разнавіднасцяў (пра жывёл, чарадзейныя, легендарныя, кумулятыўныя, авантурна-навалістычныя, бытавыя), але перавага ёю аддаецца казкам пра жывёл і чарадзейным казкам. Яе рэпертуар уключае казкавыя сюжэты, вядомыя ўсходнім славянам, але якія на сённяшні дзень практычна зніклі з шырокага жывога бытавання.

Надзвычайна каштоўна, што Лідзія Міхайлаўна расказавае нават героіка-фантастычныя казкі (разнавіднасць чарадзеных), якія на сённяшні дзень у «полі» запісаць ужо практычна немагчыма. Казкі расказваюць на дыялекце узденскай гаворкі цэнтральна-беларускай дыялектавай зоны, вельмі блізкай да літаратурнай беларускай мовы.

«На пачатку было слова...» З такой жа ўпэўненасцю можна было сказаць і пра фальклор, што ён быў ля вытокаў мастацкай культуры чалавецтва. А пачатак, як вядома, уваходзіць і ў завяршэнне. Бо такі пачатак – гэта аснова, той краевугольны камень, на якім трываецца храм людзскай духоўнасці.

Казкавыя жанры прадстаўлены на Мінскім матэрыяле наступнымі разнавіднасцямі: пра жывёл, чарадзейныя, легендарныя, бытавыя казкі-анекдоты.

Бытаванне казкавай традыцыі на ўзроўні рэгіёна характарызуецца знаёмствам з сюжэтамі казак шырокага кола вясковых інфармантаў, наяўнасцю майстроў-апавядальнікаў, наяўнасцю адрасата, ступенню

запатрабаванасці і яго здольнасці вырашаць пэўныя камунікатыўныя і выхаваўчыя задачы для слухачоў.

На Міншчыне традыцыйныя казкі, засвоеныя вусным чынам ад бацькоў, бабуль, дзядуль, аднавяскоўцаў, сустракаюцца ўжо нячаста і пераважна сярод носьбітаў традыцыі самага старэйшага пакалення.

На сённяшні дзень можна канстатаваць, што казкі паступова выходзяць з вясковага вуснага ўжытку. Іх расказваюць ужо не столькі нават бабулі ўнукам (бабулі ўзросту 45-60 гадоў казкі ўнукам звычайна чытаюць), колькі бабулі праўнукам, што відавочна нават па гадах нараджэння нашых інфармантаў-казачнікаў (у абсалютнай большасці 1920-я гг.).

Разам з тым па сённяшні дзень на Міншчыне яшчэ маюцца сапраўдныя карыфеі казкавых жанраў. Гэта такія яркія, таленавітыя казачнікі, як Лідзія Міхайлаўна Цыбульская, 1927 г.н., з в. Магільна Уздзенскага раёна, Паўліна Навумаўна Ільющыц, 1925 г.н., з в. Рог Салігорскага раёна, Марыя Сцяпанаўна Шуст, 1928 г.н., з в. Вайнілавічы Нясвіжскага раёна, Алімпіяда Андрэеўна Ракавец, 1913 г.н., з в. Сакаўшчына Валожынскага раёна, Андрэй Данілавіч Лапцік, 1922 г.н., з в. Палічын Любанскага раёна і інш.

У сучаснай вёсцы казкі звычайна ведаюць тыя носьбіты традыцыі, каму, па-першае, распавядалі іх у дзяцінстве, па-другое, хто прыродна валодае добрай памяццю і талентам апавядальніка, у трэціх, і гэта найважнейшая ўмова, майстэрства казачніка павінна быць запатрабаванае.

Але нават абсалютна традыцыйная сюжэты пачынаюць у выкананні Мінскіх казначнікаў іграюць новымі фарбамі ў матывах, дэталях і падрабязнасцях.

Мне як будучаму рэжысёру вельмі важна ведаць усе асаблівасці казачнага фальклору, каб у далейшай рабоце прымяняць на практыцы.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Бараг Л. Р. «Сюжэты і матывы беларускіх народных казак» Мінск: Навука і тэхніка, 1978.

2. Выскварка С.Г. «Казка з быллю напалову: легенды, паданні, былічкі і казкі Любаншчыны». Казкі, метадычны зборнік, Мінск, 2017
3. Кабашнікаў К.П. «Пра казкі» Мінск: Выдавецтва АН БССР, 1960
4. Конан У.М. «Ля вытокаў самапазнання: станаўленне духоўных каштоўнасцей у святле фальклору» Мінск, 1989.
5. Фядосік А.С. «Сацыяльна-бытавыя казкі» Мн.: Навука і тэхніка, 1976.
6. Цыбульская Л.М. «Казкі з прынёманскай хаткі». ДУ МАЦНТ, 2019

Буглак Е.А., студент 201а групы
дневной формы обучения
Научный руководитель – Коденев М.А.,
старший преподаватель

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ В МИРЕ

Понятие «социальная реклама», которое широко распространено в России и Беларуси является переводом с английского public advertising. Русскоязычных определений «социальной рекламы» достаточно много. Но если суммировать их, то можно сказать, что социальная реклама — это особая коммуникация, направленная на привлечение внимания к общественно значимым проблемам, актуальным вопросам и нравственным идеалам [1].

В зарубежных странах ему соответствуют понятия «некоммерческая реклама» и «общественная реклама». Г. Николайшвили в своей работе «Социальная реклама. Теория и практика» приводит следующие толкования данных терминов: «Некоммерческая реклама – реклама, спонсируемая некоммерческими институтами или в их интересах и имеющая целью стимулирование пожертвований, призыв голосовать в чью-либо пользу или привлечение внимания к делам общества ... Общественная реклама передает